

MOKĖJIMŲ TARYBA

Lietuvos Respublikos finansų ministerija
Lietuvos bankas
Lietuvos bankų asociacija
Lietuvos mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų asociacija
FINTECH Lithuania
Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo taryba
Lietuvos prekybos pramonės ir amatų rūmų asociacija
Vytauto Didžiojo universitetas

<https://www.lb.lt/lt/mokejimu-taryba>
<http://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritis/finansu-rinku-politika/mokejimu-taryba>

ATASKAITA

2020 07 01
Vilnius

Atvirosios bankininkystės plėtra Lietuvoje: panaudojimo atvejai ir rekomendacijos dėl įgyvendinimo

Mokėjimų tarybos Atvirosios bankininkystės plėtros užduoties grupės veiklos ataskaita

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
1. ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS SAMPRATA IR PLĖTOJIMAS	5
1.1. Atvirosios bankininkystės samprata	5
1.2. Atviroji bankininkystė Lietuvoje ir ES.....	5
2. ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ.....	6
3. POREIKIAI PLĖTOTI ATVIRĄJĄ BANKININKYSTĘ	12
4. REKOMENDACIJOS DĖL ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS ATVEJŲ.....	12

Santrumpos

AB – atviroji bankininkystė

API – atvirojo ryšio programinė sąsaja (angl. *application programming interface*)

ERPB – Mažmeninių mokėjimų eurais taryba (angl. *Euro Retail Payments Board*)

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

IT – informacinės technologijos

MIP – mokėjimo inicijavimo paslauga

MPT – mokėjimo paslaugų teikėjai

PSD2 – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje

SIP – sąskaitos informacijos paslauga

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Grupė - Mokėjimų tarybos Atvirosios bankininkystės plėtros užduoties grupė

SANTRAUKA

Sąvoka „atviroji bankininkystė“ radosi kartu su paslaugoms, kurias reglamentuoja atnaujinta mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje direktyva – vadinamoji Antroji mokėjimo paslaugų direktyva (PSD2)¹. Tiesa, PSD2 reglamentavimo aprėptis yra ribota: joje griežtai apibrėžiama tik prieinamos informacijos apimtis ir mokėjimų inicijavimo tvarka. Vis dėlto PSD2 nubrėžia AB principus, kurie galėtų būti taikomi plačiau, kitoms finansinėms paslaugoms ir net išplečiami į kitas paslaugas. AB grindžiama modeliu, kai prieiga prie institucijos klientų duomenų ar paslaugų suteikiama iš anksto nustatytais sąlygomis visoms nustatytus reikalavimus atitinkančioms institucijoms – trečiosioms šalims. Tačiau tokia prieiga gali būti suteikiama ir dvišalio susitarimo pagrindu.

Po viešos konsultacijos Lietuvos rinkos dalyviai išreiškė pritarimą, kad AB tema būtų plėtojama toliau. Mokėjimų taryba nusprendė nagrinėti šią temą, sudarydama Atvirosios bankininkystės plėtros užduoties grupę (toliau – Grupė), jungiančią visų susijusių sričių ekspertų atstovus. Grupei buvo iškelta užduotis nustatyti tuos AB panaudojimo atvejus, kuriuos būtų tikslinga įgyvendinti, ir įvardyti kliūtis, kurios trukdytų juos įgyvendinti.

Lietuvoje, taip pat ir visoje ES, mokėjimo paslaugų teikėjai (MPT) sutelkė pastangas taikomosioms programinėms sąsajoms API parengti. PSD2 numatomos API turėjo būti parengtos iki 2019 m. rugsėjo 19 d. Tačiau ir po šios datos dalis MPT tokių API dar nebuvo parengę, o parengtųjų API veikla buvo stabilizuojama realaus veikimo režime. Rinkos dalyviams susitelkus į PSD2 numatytą API rengimą, nebuvo daug galimybių skirti dėmesio naujovių kūrimui.

Iki šiol ES mastu vykdytas darbas prie AB plėtros buvo pristabdytas. SEPA API prieigos schemas plėtojimas sustojo, kol tęsiami PSD2 reikalaujamų API sąsajų parengimo darbai. Tačiau Europos Komisija (EK) inicijavo viešas konsultacijas dėl skaitmeninių finansų ir mažmeninių mokėjimų strategijos, o jos palietė ir AB. Įtakos AB plėtrai turės ir COVID-19 sukelti ekonominiai padariniai. Labai tikėtina, kad AB panaudojimo atvejų įgyvendinimas nebus tarp artimiausio laikotarpio MPT prioritetų.

Šioje ataskaitoje AB apimtis apribojama finansinėmis paslaugomis, įskaitant ir draudimo paslaugas. Tačiau diskusijos parodė, kad keitimosi duomenimis interesai gali būti labai platūs ir apimti daugelį asmens duomenų. Nagrinėjant ir vertinant AB panaudojimo galimybes, atvejai skirstomi pagal paslaugų pobūdį ir taikomą reguliavimą.

AB atvejams įgyvendinti reikia IT sistemų pritaikymo ir suderinimo tarp duomenis valdančio ir paslaugas teikiančio subjekto bei trečiosios šalies (tarpininko). Investuotos lėšos ir palaikymo sąnaudos turi būti padengiamos, todėl AB panaudojimo atvejis turi duoti naudą. Šios naudos pasidalijimas tarp įtrauktų į AB paslaugų teikimą šalių daug lemia, ar AB panaudojimo atvejis bus ekonomiškai tvarus. Kita vertus, nauda gali būti vertinama ne tik pajamomis, bet ir sutaupymu (pvz., valdant riziką) bei nauda visuomenei.

Vienas svarbiausių AB aspektų yra asmens duomenų apsauga. Jai turi būti skiriama daug dėmesio. Kiekvienu AB atveju reikalingas poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas, apimantis duomenų perdavimo, tikslingumo ir proporcingumo aspektus.

¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2366 (2015 m. lapkričio 25 d.) dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB.

Įvertinus sudarytą AB atvejų aibę, nustatyta, kad didžiausią plėtojimo potencialą turi sprendimai, skirti tokiems tikslams: klientų kreditingumui vertinti, sukčiavimo ir pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo rizikai mažinti, finansų analizei ir jų valdymui ugdyti. Atsižvelgiant į tai, ir formuluojamos rekomendacijos dėl tolesnio darbo.

1. Asmens (įmonės) sąskaitos informacijos ir duomenų apie kitas naudojamas finansines paslaugas gavimas siekiant įvertinti asmens (įmonės) kreditingumą, tačiau neapsiribojant vien šiuo tikslu.

Rekomendacijos

- 1.1. Sudaryti duomenų rinkinį, kuris galėtų būti pritaikomas bent Baltijos šalyse, ir jį suderinti.
- 1.2. Pateikti duomenų rinkinį ir pasiūlyti kaip techninio *Berlin Group* standarto sudėtinę dalį.

2. Sukčiavimo rizikos valdymo ir su pinigų plovimo bei terorizmo finansavimo prevencija susijusios veiklos stiprinimas teikiant patvirtinimus ar paneigimus apie sąskaitas ir jų savininkus.

Rekomendacijos

- 2.1. Atlikti teisinio įgyvendinimo analizę, apimančią ir poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimą, pateikti siūlymus dėl poreikių keisti teisinį reguliavimą.
- 2.2. Atsižvelgiant į poreikius, parengti ir atsakingoms institucijoms pateikti siūlymus dėl teisinio reguliavimo pakeitimo.
- 2.3. Parengti ir įdiegti technines sąsajas, parengti jų naudojimo taisykles.

3. Ugdomojo analitinio pobūdžio specializuota interneto svetainė ir mobilioji programėlė, kuri nebūtų susieta su konkrečiu MPT.

Rekomendacijos

- 3.1. Sukurti ir teikti specializuotą interneto svetainę ir mobiliąją programėlę.
- 3.2. Numatyti finansinį modelį, finansavimo šaltinius.
- 3.3. Parengti duomenų rinkinį, kuris leistų gauti informaciją apie paslaugas per sąsają.

1. ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS SAMPRATA IR PLĖTOJIMAS

1.1. Atvirosios bankininkystės samprata

Nuo 2018 m. sausio 18 d. ES įsigaliojo PSD2 nuostatos. Tarp kitų reikalavimų šioje direktyvoje numatyta ir tai, kad MPT su sąskaitų savininkų sutikimu suteiktų prieigą prie mokėjimo sąskaitų licencijuotoms trečiosioms šalims – mokėjimo inicijavimo paslaugos (MIP) ir sąskaitos informacijos paslaugos (SIP) teikėjams. Šios prieigos praktinė išraiška yra sąskaitos informacijos (likučio, išrašo) parodymas SIP teikėjo numatytoje skaitmeninėje aplinkoje (interneto svetainėje, mobiliojoje programėlėje) ir mokėjimo inicijavimas iš savo sąskaitos pas MPT per MIP teikėjo suteiktą skaitmeninę aplinką.

Nors teikiant SIP turimos atskleisti informacijos kiekis yra ribotas, direktyva nedraudžiama atskleisti ir daugiau informacijos. Tačiau tai būtų už PSD2 reglamentavimo ribų. Tokiu atveju PSD2 numatytos sąlygos nebūtų privalomos, prieiga prie informacijos būtų reguliuojama bendrųjų teisės normų ir jose numatytų reikalavimų, pavyzdžiui, sutartiniams santykiams taikomų teisės normų, asmens duomenų apsaugos reikalavimų ir kt.

Prieigos prie sąskaitų suteikimu siekiama esamiems ir naujiems rinkos dalyviams sudaryti sąlygas plėtoti naujas finansų srities paslaugas, taip didinant konkurenciją finansų ir mokėjimo sektoriuose ir šių sektorių veiklos efektyvumą. Plačiaja prasme toks tikslinis informacijos atvėrimas atspindi AB idėją.

AB grindžiama principu, kai prieiga prie institucijos klientų duomenų ar paslaugų suteikiama iš anksto nustatytais sąlygomis visoms nustatytus reikalavimus atitinkančioms institucijoms – trečiosioms šalims. Tai gali būti sureguliuota teisės aktais arba bendru rinkos sutarimu, įgyjančiu schemos su savireguliacijos mechanizmais išraišką. Tačiau neretai ir dvi įstaigos abipusiai naudingais pagrindais tarpusavyje susitaria, kad viena teiks prieigą kitai prie turimų klientų duomenų ar paslaugų. Tai irgi galima laikyti AB apraiška.

1.2. Atviroji bankininkystė Lietuvoje ir ES

Tapatybės patvirtinimo per banką paslauga trečiosioms šalims Lietuvoje teikiama jau ilgą laiką, tik tai nebuvo įvardijama kaip AB. Šia paslauga ir dabar naudojasi tiek privačios įmonės, tiek valstybės institucijos (pvz., VMI, Elektroniniai valdžios vartai), ir tai daugiausia lemia dažnas bankų suteikiamų autentifikavimo priemonių naudojimas. Prie banko internetinės bankininkystės jungiamasi dažniau nei prie kitų paslaugų, todėl susiformavo atitinkami įpročiai ir radosi pasitikėjimas šiomis priemonėmis. Tačiau tokia paslauga nėra finansinė paslauga.

MIP Lietuvoje pradėta teikti dar iki PSD2 patvirtinimo. Ji buvo teikiama tuo metu galiojančio teisinio reguliavimo sąlygomis, o jo interpretavimas ir nuomonių įvairovė rodė teisinio tikrumo stoką. MIP teikti naudojama technologija (automatizuoto vartotojo sąsajos ekrano informacijos skaitymo ir informacijos įrašymo, angl. *screen scrapping*) vertinama nevienareikšmiškai, todėl ilguoju laikotarpiu ji būtų netvari tiek saugumo, tiek IT išteklių naudojimo požiūriu. PSD2 įgyvendinimas padėjo pagrindus teisinių ir technologinių klausimų sprendimui.

PSD2 įtvirtinti prieigos prie mokėjimo sąskaitos principai ir kitose pasaulio šalyse taikoma nevienodos aprėpties praktika paskatino Lietuvos banką įvertinti, kokios AB plėtros galimybės Lietuvoje. Lietuvos bankas atliko analizę ir surengė viešą konsultaciją, taip siekdamas išsiaiškinti, koks rinkos dalyvių požiūris į AB plėtojimą, kokios AB perspektyvos. Konsultacijos

rezultatai² parodė, kad rinkos dalyviai, naujieji su didesniu entuziazmu, o patirtį sukaupę senbuviai atsargiau, AB plėtojimo iniciatyvą palaiko. Todėl Lietuvos bankas numatė suburti rinkos dalyvius tolesniam AB plėtojimo darbui³.

AB plėtojimo praktiniams klausimams spręsti Mokėjų tarybos teikiamas formatas pasirodė tinkamiausias, nes šis forumas įtraukia įvairių susijusių šalių atstovus. Lietuvos bankas pasiūlė šią temą nagrinėti Mokėjų tarybai ir sulaukė palaikymo. 2019 m. balandžio 18 d. Mokėjų tarybos susitikime nutarta suburti Mokėjų tarybos Atvirosios bankininkystės plėtros užduoties grupę (toliau – Grupė).

ES mastu AB plėtojimo iniciatyvos ėmėsi Mažmeninių mokėjų eurais grupė (ERPB)⁴. Ji inicijavo SEPA API prieigos schemos (angl. *SEPA API Access Scheme*)⁵, kuri apimtų prieigos prie sąskaitas tvarkančių MPT sąsajas už PSD2 reglamentavimo ribų, kūrimą. Schema turi nustatyti valdymo organizavimą, veiklos modelį ir standartizuotas API sąsajas. 2019 m. sausio mėn. ERPB sudarė darbo grupę darbams pradėti. Vis dėlto daug pastangų ir dėmesio pareikalavo MPT rengimas, įgyvendinti PSD2 reikalavimus, todėl 2019 m. vasarą SEPA API prieigos schemos tolesnį kūrimą ERPB pristabdė. Iki 2020 m. liepos mėn. darbas prie šios schemos nebuvo atnaujintas.

Patirtis parodė, kad praktinis pasirengimas pereiti prie MIP ir SIP paslaugų visoje ES pareikalavo daugiau pastangų, nei iš pradžių buvo vertinta. Dar ir 2020 m. daugelis MPT, tarp jų ir Lietuvos, vykdo darbus, kad tinkamai įgyvendintų PSD2 ir susijusių reguliacinių standartų reikalavimus. Lūkesčiai dėl ekonominės ir verslo aplinkos po COVID-19 pandemijos daugelį rinkos dalyvių verčia permąstyti veiklos prioritetus. Tai gali turėti įtakos ir AB įgyvendinimo terminams.

Nepaisant to, AB išlieka ES institucijų darbotvarkės tema. EK įtraukė AB plėtojimo klausimus į viešąsias konsultacijas dėl skaitmeninių finansų⁶ ir mažmeninių mokėjų strategijos⁷. Tai leidžia manyti, kad vidutiniu laikotarpiu AB plėtra išliks viena iš ES finansinių paslaugų plėtros krypčių.

2. ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Grupė atliko AB atvejų analizę pagal Mokėjų tarybos suformuluotą tikslą. Šis tikslas – identifikuoti rinkai aktualiausius AB panaudojimo atvejus, kurie nepatenka į PSD2 reglamentavimo apimtį, ir apibrėžti poreikius, kurie leistų įgyvendinti pasirinktus panaudojimo atvejus, atsižvelgiant į finansų rinkos dalyvių galimybes ir įvertinant ES mastu AB srityje vykdomas iniciatyvas, taikytinus reikalavimus ir apribojimus. Taip pat numatyta, kad 2020 m. Mokėjų tarybos susitikime Grupė pateiks veiklos ataskaitą ir poreikius atspindinčias rekomendacijas susijusioms šalims.

² Jie paskelbti adresu <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Teisine%20informacija/Konsultacijos/Open-Banking-in-Lithuania.pdf>.

³ Žr. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvas-bankas-skatins-atvirosios-bankininkystes-pletra>.

⁴ ERPB (angl. *Euro Retail Payments Board*) yra Europos Centrinio Banko moderuojamas forumas, kuriame MPT ir mokėjų paslaugų vartotojų atstovai sprendžia strateginio lygmens klausimus dėl mažmeninių mokėjų eurais rinkos.

⁵ Žr.

https://www.ecb.europa.eu/paym/groups/erpb/shared/pdf/Mandate_of_the_working_group_on_a_SEPA_API_access_scheme.pdf.

⁶ Žr. https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2020-digital-finance-strategy_en.

⁷ Žr. https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2020-retail-payments-strategy_en.

Grupė AB taikymo Lietuvoje galimybes nagrinėjo vertindama atskirus panaudojimo atvejus. Galimi panaudojimo atvejai nagrinėti juos skirstant pagal paslaugų pobūdį ir taikomą reguliavimą. Toliau pateikiama lentelė (žr. 1 lentelę), kurioje nagrinėti panaudojimo atvejai apibendrinami.

1 lentelė. Grupės išnagrinėtų AB panaudojimo atvejų apibendrinimas

	Vieša informacija	Reglamentuoja PSD2	PSD2 neapima	
			Individualaus vartotojo duomenys	Sąskaitą tvarkančio mokėjimo paslaugų teikėjo vidiniai duomenys
Informacijos teikimo paslaugos				
Palyginimo paslaugos	Paslaugų mokesčiai Informacija apie palūkanų normas			Nekonfidenciali informacija apie paslaugas
Agreguoti duomenys		Sąskaitų informacija	Naudojamos finansinės paslaugos	
Analitiniai įrankiai	Analizė, grindžiama vieša ir vartotojo teikiama informacija			Nekonfidenciali informacija
Ataskaitų teikimo įrankiai	Paslaugų mokesčiai, palūkanų normos ir t. t.			
Keitimasis informacija su suinteresuotomis šalimis			Vartotojo informacijos (pvz., gyvenamosios vietos kaip pristatymo adresu vykdant el. prekybą) pateikimas	Sukčiavimui naudojamų sąskaitų duomenys, patvirtinti pinigų plovimo ir teroristų finansavimo atvejai
Kredito rizikos vertinimas	Prieiga prie viešojo sektoriaus duomenų bazių	Kreditingumo vertinimas pagal sąskaitos informaciją jos turėtojui	Kreditingumo vertinimas sąskaitos turėtojui ar trečiosioms šalims pagal naudojamas paslaugas	Kreditingumo vertinimas naudojantis nekonfidencialia informacija
Paslaugų inicijavimas (teikimas)				
Mokėjimo inicijavimo paslauga	Netaikoma	El. ir mobilioji prekyba	Indėlių padėjimas	Netaikoma
Kliento autentifikavimas			Tapatybės patvirtinimas trečiosioms šalims	
Keitimasis informacija kliento pažinimo tikslais			Informacijos, reikalingos kliento pažinimo (KYC) tikslais, pateikimas trečiosioms šalims	
Paslaugų užsakymas per tarpininką			Automatinio el. sąskaitų apmokėjimo užsakymas per paslaugų tiekėją	
Nurodymų pateikimas			Vertybinių popierių pavedimai per tarpininką	
Turto valdymas			Turto valdymo pavedimai per tarpininką	

Nagrinėjami AB panaudojimo atvejai suskirstyti į dvi grupes: atvejai, kai naudojamos ar keičiamasi informacija, ir atvejai, kai inicijuojamos (teikiamos) tam tikros paslaugos.

I. AB panaudojimo atvejai, kai naudojamos ar keičiamasi informacija.

1. Palyginimo paslaugos:

a) mokesčiai už paslaugas

b) palūkanų normų lygiai

Įžvelgiama galimybė plėtoti internetinius puslapius, kuriuose būtų galima palyginti įvairių bankų (galima įtraukti ir kitus paslaugų teikėjus, pvz., teikiančius mokėjimo paslaugas) taikomus mokesčius bei palūkanų normas už teikiamas paskolas. Atkreiptas dėmesys, kad tokio pobūdžio paslaugos jau teikiamos, tam naudojamas automatizuotas ekrano informacijos skaitymas. Šių paslaugų teikimo tikslais toks metodas laikomas pakankamu, todėl jo svarstymų AB plėtojimo kontekste nuspręsta nebetęsti. Vis dėlto Grupės nariai sutarė, jog tokia informacija, teikiama papildomu API tinkančiu formatu, būtų apdorojama efektyviau.

c) nekonfidenciali vidinė informacija apie teikiamas paslaugas

Kol nėra aiškiai apibrėžta, kokia tai būtų informacija, konkretaus poreikio plėtoti šią sritį nenustatyta. Tačiau sutarta, jog atviros informacijos standartizavimas ir pateikimas vienodu formatu būtų sveikintinas dalykas, tai supaprastintų techninį įgyvendinimą kilus tokios informacijos poreikiui.

2. Agreguoti duomenys, analitiniai įrankiai:

a) įvedami viešai prieinami duomenys

Kaip ir teikiant palyginimo paslaugas, prireikus taikomas automatizuotas ekrano duomenų skaitymas. Šio atvejo tolesnė atskira analizė netikslinga, nes ji atspindi kitų analitinių įrankių panaudojimo atvejais.

b) sąskaitų informacija

Šis PSD2 reikalavimas įgyvendinamas pagal poreikį, poreikio toliau plėtoti atvejį nėra.

c) naudojamos kitos finansinės paslaugos

d) nefinansinės paslaugos

Aktualūs duomenys, kuriuos valdo valstybė („Sodra“ ir VMI). Didesnė duomenų apimtis gali būti labai plati ir sunkiai apibrėžiama. Apsiribojama finansinių paslaugų duomenimis.

3. Ataskaitų teikimas priežiūros institucijoms.

Matoma daug galimybių, kaip paprastinti ataskaitų teikimą priežiūros institucijoms, tačiau šiuo metu lygiagrečiai yra vykdoma reguliavimo technologijų (*RegTech*) iniciatyva⁸, kurios tikslas – didinti reguliavimo efektyvumą skaitmenizuojant atitikties ir ataskaitų teikimo procesus, taigi tolesnė šio atvejo analizė dubliuotų šios iniciatyvos vykdymo darbus ir būtų netikslinga.

4. Keitimasis informacija su suinteresuotomis šalimis:

⁸ Žr. <https://www.lb.lt/lt/reguliavimo-technologijos-regtech>.

a) keitimasis sąskaitų ir paslaugų informacija

Jis galėtų būti naudingas vertinant kliento kreditingumą, taip pat vertinat galimybes teikti lizingo, draudimo paslaugas. Nuspręsta, kad siekiant įvertinti šios srities plėtojimą, reikia aptarti bendradarbiavimo su kitomis finansų sektoriaus sritimis galimybes. Vis dėlto daugelio sektorių atstovai kėlė vienodų sąlygų teikiant duomenis arba jais keičiantis klausimą. Pareikšta nuogąstavimų, kad, suteikiant prieigą ir teikiant duomenis apie paslaugas, informacija gali būti panaudojama prieš konkurentą. Todėl tolesnio tokio pobūdžio AB atvejų plėtojimo perspektyva šiuo metu dar nenumatyta.

b) pristatymo adreso informacija atsiskaitant el. prekybos vietose

Pastebėta, jog MPT negali užtikrinti, kad jų turimas kliento adresas ir kiti duomenys būtų laiku atnaujinami. Be to, asmuo gali užsisakyti prekes ar paslaugas skirtingais ar laikiniais adresais, turėti kelis telefono numerius ar elektroninio pašto adresus. Todėl nuspręsta šio atvejo AB kontekste neplėtoti.

c) keitimasis informacija apie sukčiavimui naudojamas sąskaitas, taip siekiant kovoti su sukčiavimo atvejais

d) keitimasis informacija apie sąskaitas ir jų savininkus bei mokėjimo operacijas, kurios yra susijusios su pasitvirtiniais pinigų plovimo ar terorizmo finansavimo atvejais arba yra pagrįstų įtarimų, kad jos gali būti su tuo susijusios (Tai padėtų kovoti su tokiais nusikaltimais ir efektyviai užtikrinti reikalavimų laikymąsi.)

Įžvelgtas bendradarbiavimo kovojant su sukčiavimu ir pinigų plovimu ar terorizmo finansavimu (c ir d) poreikis ir didelė pridėtinė nauda. Tačiau taip būtų keičiamasi asmens duomenimis, todėl kilo abejonių dėl teisiųjų apribojimų, ypač dėl asmens duomenų apsaugos reikalavimų užtikrinimo. Šiuo atveju būtina atlikti poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimą, kuriuo būtų apimami keitimosi duomenimis būtinumo (apimties ir atvejų), tikslingumo (duomenys gali būti perduoti tik tiems, kam jie yra būtini) ir proporcingumo (gali būti perduodama tik tiek duomenų, kiek jų reikia kitai šaliai įstatymo numatytiems tikslams vykdyti) aspektus.

5. Kredito rizikos vertinimas:

a) prieiga prie viešųjų registrų informacijos

Grupės nariai išreiškė poreikį bei matė didelę naudą efektyvinant vidaus procesus, jei būtų galimybė gauti informaciją iš viešųjų valstybinių registrų. Tačiau tokie klausimai jau išnagrinėti Mokėjimų tarybos patvirtintoje Kliento pažinimo (KYC) proceso optimizavimo ataskaitoje⁹, todėl nuspręsta šio panaudojimo atvejo AB kontekste nebenagrinėti.

b) kreditingumo vertinimas remiantis sąskaitos informacija ir informacijos apie kreditingumą teikimas sąskaitos savininkui

c) kreditingumo vertinimas remiantis naudojamomis finansinėmis paslaugomis ir informacijos apie kreditingumą teikimas paslaugų naudotojui ir(arba) trečiosioms šalims

⁹ Ataskaita pateikiama adresu <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/musu-veikla/mokejimai/Apie-mokejimu-rinka/Mokejimu-taryba/KYC%20proceso%20optimizavimo%20galimybes.pdf>.

Tiek b, tiek c atvejais dar neišnaudojamos maksimalios kreditingumo vertinimo galimybės. Kreditingumo vertintojų teigimu, siekiant įvertinti ir prognozuoti kliento elgseną, teikti jam arba trečiosioms šalims profesionalias konsultacijas ir kliento poreikius tenkinančius sprendimus, reikia turėti prieigą prie papildomos informacijos apie klientą, bet ji šiuo metu nėra teikiama, nes nenumatyta teikti pagal Mokėjimų įstatymą arba tokia informacija nurodoma kaip pasirinktina. Todėl finansų įstaigos tokios informacijos ir neteikia arba teikia tik iš dalies. Papildomos informacijos (pvz., operacijos kodo) teikimas užtikrintų ir profiliavimo kokybę. Taigi, norint pasiekti kokybišką informacijos apie klientus vertinimą ar profiliavimą, be informacijos, numatytos Mokėjimų įstatyme, dar būtų reikalinga tokia informacija:

- sąskaitos savininko duomenys
- įmonės kodas
- kliento adresas
- pardavėjo kategorijos kodas (angl. *merchant category code*, MCC) arba veiklos kodas
- duomenys apie finansinius įsipareigojimus
- indėlių arba vertybinių popierių sąskaita ir kitų sąskaitų informacija
- operacijos kodas

Poreikis gauti papildomą informaciją aktualus vertinant tiek fizinių asmenų, tiek juridinių asmenų kreditingumą.

Nuspręsta toliau nagrinėti šio AB panaudojimo atvejo įgyvendinimo galimybes. Vieni aktualiausių klausimų – teisinis profiliavimo vertinimas ir ribos tarp profiliavimo ir kreditingumo vertinimo nustatymas. Taip pat būtinas poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas ir priemonių, kurios būtinos siekiant apsaugoti duomenų subjekto (vartotojo) teises ir teisėtus interesus, numatymas.

Atkreiptas dėmesys, kad kreditingumo vertinimo tikslu renkami asmens duomenys turi atitikti ne tik tvarkymo tikslus, bet ir kitus asmens duomenų apsaugos reikalavimus. Pavyzdžiui, jeigu kreditingumo vertinimo tikslu renkami duomenys apie subjekto gyvenamąją vietą, tai gali būti laikoma duomenų kiekio mažinimo principo pažeidimu, nes pertekliniai duomenys apie skurdžius gyvenamuosius rajonus neturi jokios sąsajos su asmens kreditingumu. Be to, toks asmenų profiliavimas gali sukelti neigiamas teises pasekmes duomenų subjektams ir dėl ko gali būti taikomos sankcijos atitinkamus tvarkymo veiksmus atliekančioms įmonėms.

II. AB panaudojimo atvejai, kai inicijuojamos arba (teikiamos) paslaugos.

1. Mokėjimo inicijavimo paslauga:

- a) mokėjimo iniciavimas per trečiąją šalį perkant el. prekybos vietose (el. parduotuvėse)

Šis atvejis patenka į Mokėjimų įstatymo ir kitų teisės aktų, kurie reglamentuoja MIP teikimą, apimtį. Techninės priemonės jau įgyvendintos ir jų koregavimas derinamos reguliaciniu procesu. Todėl papildomo šio atvejo nagrinėjimo AB kontekste nereikia.

b) indėlio padėjimas per trečiąją šalį arba iš kitos kredito įstaigos

Nagrinėti du indėlio padėjimo variantai. Pirmasis – kai indėlis padedamas kredito įstaigoje, kurios klientas asmuo jau yra. Svarstyti šį variantą AB kontekste poreikio nėra, nes jis įgyvendinamas vidinėse kredito įstaigos sistemose. Bet antrasis variantas – galimybė padėti indėlį ne kredito įstaigos klientui – Grupės narių laikomas nagrinėtinu. Pagrindinis iššūkis, kylantis įgyvendinant tokį AB panaudojimo atvejį, būtų nuotolinis kliento tapatybės nustatymas ir pažinimas (angl. *digital onboarding*). Pirma reikia išspręsti dalykinių santykių užmezgimo nuotoliniu būdu klausimą, kad šis atvejis galėtų būti plėtojamas.

2. Kliento autentifikavimas:

a) kliento tapatybės patvirtinimas trečiajai šaliai

Šis AB panaudojimo atvejis Lietuvoje jau yra įdiegtas ir naudojamas. Tačiau svarstyta užsienio įstaigų klientų ir Lietuvos įstaigų klientų, esančių užsienyje, autentifikavimo galimybė. Realiausia ją būtų įgyvendinti Baltijos šalyse, kur veikia tai pačiai grupei priklausančios įstaigos ir plinta tapatybei patvirtinti naudojama priemonė *Smart ID*¹⁰. ES ribose klientų tapatybės nustatymo pokyčiai turėtų būti susiję su veiksmais, kuriais būtų išplečiamas eIDAS reglamento¹¹ nuostatų veikimas.

3. Paslaugų užsakymas per tarpininką:

a) automatinio e-sąskaitos apmokėjimo užsakymo paslauga

Grupės narių nuomone, e. sąskaitos paslaugos funkcionalumas pakankamas, todėl nuspręsta šio panaudojimo atvejo AB plėtojimo kontekste toliau nenagrinėti.

4. Nurodymų pateikimas.

a) vertybinių popierių pervedimo nurodymų pateikimas per tarpininką. Tai būtų MIP analogiška paslauga.

5. Turto valdymas.

Turto valdymo nurodymų pateikimas per tarpininką.

Šis atvejis taip pat būtų analogiška MIP paslauga. Vis dėlto turto valdymo nurodymų apimtis yra daug platesnė, o pobūdis sudėtingesnis, todėl šį atvejį reikėtų analizuoti atskirai.

Tiek a, tiek b šiuo metu vertinami kaip labiau teoriniai atvejai. Lietuvoje tokių paslaugų naudotojų yra nedaug, šiuo metu turinčių vertybinių popierių klientų taip pat nėra daug. Todėl manoma, kad šių kompleksinių AB panaudojimo atvejų plėtojimas neatsipirktų.

¹⁰ *Smart ID* gali būti teikiama kaip elektroninės atpažinties priemonė su tam tikru patikimumo lygiu arba kaip kvalifikuotas skaitmeninis parašas.

¹¹ 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB.

3. POREIKIAI PLĖTOTI ATVIRĄJĄ BANKININKYSTĘ

Į PSD2 reguliavimo apimtį nepatenkančių AB panaudojimo atvejų pagrindinis įgyvendinimo motyvas yra nauda, kurią teiktų atvejis įvertinus įgyvendinimo sąnaudas. Visiems AB atvejams įgyvendinti reikia IT priemonių parengimo ir teisinių dokumentų suderinimo. Tiek prieigą suteikiančios finansų įstaigos, tiek ir prisijungiančios trečiosios šalys imtųsi įgyvendinti AB atvejį, jeigu jo nauda atsvertų sąnaudas ir, be to, būtų subalansuotai pasidalijama. Nauda turėtų būti tęstinė, kad veiklos modelis būtų tvarus.

AB atvejų įgyvendinimo nauda nebūtinai turi būti išreiškiama pajamomis. Tai gali būti ir naujos, teikiančios naudą visuomenei paslaugos. Pavyzdžiui, kai surenkama informacija apie sąskaitas ir naudojamas finansines bei draudimo paslaugas ir ji pateikiama patogiu būdu, kartu teikiant patarimus finansų valdymo klausimais, yra plėtojamas finansinis švietimas. Kaip nauda vertinamas ir sąnaudų sutaupymas ar naujas veiksmingas sprendimas valdant su finansinėmis paslaugomis susijusią riziką.

Visais atvejais didelę naudos dalį lemia paslaugos naudojimo apimtis – operacijų, naudotojų skaičius. Lietuvos rinka šiuo požiūriu yra maža. Todėl įgyvendinant AB atvejus tikslinga įvertinti jų panaudojimo galimybes už Lietuvos ribų, pirmiausia Baltijos regione, kur trijose ar dvejose šalyse veikia daugelis toms pačioms grupėms priklausančių finansų rinkos dalyvių.

Kiekvieno AB panaudojimo atvejo teikiama nauda turi būti suderinama su pagrindinėmis žmogaus teisėmis, t. y. teise į privatumą bei teise į asmens duomenų apsaugą, o kartu turi būti užtikrinamos ir vartotojų teisės. Rengiant kiekvieno naujo AB panaudojimo atvejo techninę specifikaciją, būtina iš anksto atlikti poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimą ir nustatyti priemones, kaip konkretaus AB panaudojimo atvejo įgyvendinimas užtikrintų ne tik prieigą prie asmens duomenų, bet ir duomenų tvarkymo teisėtumą. Tokie reikalavimai patys savaime nelaikytini kliūtimi AB plėtoti, tačiau reikia papildomų veiksmų siekiant teisių suderinamumo.

4. REKOMENDACIJOS DĖL ATVIROSIOS BANKININKYSTĖS ATVEJŲ

Įvertinus aptartų AB atvejų aibę ir nurodytus veiksnius, tikslinga skirti pastangas darbams, susijusiems su šiais AB atvejais:

1. Asmens (įmonės) sąskaitos informacijos ir duomenų apie kitas naudojamas finansines paslaugas gavimas siekiant įvertinti asmens (įmonės) kreditingumą, tačiau neapsiribojant vien šiuo tikslu.

Pagrindinis poreikis – nustatyti ir suderinti duomenų rinkinį, kad visi duomenis teikiantys sąskaitų tvarkytojai ir paslaugų teikėjai informaciją teiktų pagal suderintą duomenų rinkinį. Technologinei prieigai prie informacijos gali būti naudojami technologiniai ir autentifikavimo sprendimai, analogiškai sprendimams, pritaikytiems sąsajose, parengtose įgyvendinant PSD2 reikalavimus. Jeigu rinkinio duomenys tinkami naudoti ir kitais tikslais, jie su vartotojo sutikimu gali būti naudojami ne tik kreditingumui vertinti. Tačiau asmens duomenų tvarkymas kitais, nei iš pradžių numatyti, tikslais leidžiamas tik tuo atveju, jei jis su tais naujais tikslais dera. Kreditingumo vertinimo tikslu renkami asmens duomenys turi ne tik atitikti tvarkymo tikslus, bet ir tenkinti kitus asmens duomenų apsaugos reikalavimus. Asmens sutikimai dėl

duomenų perdavimo turi būti pateikiami aiškiai ir suprantamai bei išreiškiami aktyviais vartotojo veiksmais.

Rekomendacijos:

1.1. Sudaryti duomenų rinkinį, kuris galėtų būti taikomas bent Baltijos šalyse, ir jį suderinti.

Skirta: Kreditingumo vertinimo sprendimų įmonėms, bankams, elektroninių pinigų įstaigoms. Prireikus Lietuvos bankas galėtų moderuoti bendradarbiavimą.

1.2. Pateikti duomenų rinkinį ir pasiūlyti kaip techninio *Berlin Group* standarto¹² sudėtinę dalį.

Skirta: Lietuvos bankų asociacijai.

Siekiamas įgyvendinimo terminas – 2021 m.

2. Sukčiavimo rizikos valdymo ir su pinigų plovimo bei terorizmo finansavimo prevencija susijusios veiklos stiprinimas pateikiant patvirtinimus arba paneigimus apie sąskaitas ir jų savininkus.

Tai gali būti patvirtinimas arba paneigimas, kad gavėjo vardas ir pavardė sutampa su pateikiamu sąskaitos numeriu, taip pat patvirtinimas arba paneigimas, kad sąskaita įtartina, naudota sukčiavimo sumetimais, kelianti įtarimų dėl jos naudojimo pinigų plovimui, kad asmens vardas ir pavardė atitinka į sukčiavimus įsivėlusio asmens asmenvardį ir pan.

Pagrindiniai poreikiai – teisiškai užtikrinti, kad tokios informacijos patvirtinimas arba paneigimas dera su asmens duomenų apsaugos reikalavimais, ir nustatyti, kokie sprendimai leistų geriausiai atitikti tuos reikalavimus. Techninės sąsajos reikalavimų nustatymas ir valdymas. Sąsajų įgyvendinimas ir palaikymas.

Rekomendacijos:

2.1. Atlikti teisinio įgyvendinimo analizę, apimančią ir poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimą, pateikti siūlymus dėl poreikių keisti teisinį reguliavimą.

Skirta: bankams, Lietuvos bankų asociacijai.

2.2. Atsižvelgiant į poreikius, parengti ir atsakingoms institucijoms pateikti siūlymus dėl teisinio reguliavimo pakeitimo.

Skirta: Lietuvos Respublikos finansų ministerijai, Lietuvos bankui.

2.3. Parengti ir įdiegti technines sąsajas, parengti jų naudojimo taisykles.

Skirta: bankams, elektroninių pinigų įstaigoms, Lietuvos bankų asociacijai.

Siekiamas įgyvendinimo terminas – 2022 m.

3. Ugdomojo analitinio pobūdžio specializuota interneto svetainė ir mobilioji programėlė, kuri nebūtų susieta su konkrečiu MPT. Abiem priemonėmis būtų susiejama finansinio raštingumo ugdymo medžiaga ir SIP bei prieiga prie kitos informacijos apie asmens finansines paslaugas. Tai teiktų socialinę naudą. Abi priemonės galėtų būti tik ugdomosios arba

¹² *Berlin Group* – tai pagal visos Europos mokėjimų vykdymo operacinio suderinamumo standartizavimo ir harmonizavimo iniciatyvą rengiami atviri, bendri įvairioms schemoms ir nuo operacijų vykdytojų nepriklausomi standartai. Žr. <https://www.berlin-group.org/psd2-access-to-bank-accounts>.

kartu apimti ir asmeninius finansus teikiant SIP ir papildant informacija apie kitas asmens finansines paslaugas. Informacija būtų prieinama per sąsają su paslaugą teikiančia įstaiga.

Pagrindinis poreikis – finansinis modelis, kuris užtikrintų paslaugos gyvavimą; priemonė teikiama įstaigos, turinčios teisę teikti SIP paslaugą; duomenų rinkinys, kuris būtų panaudojamas informacijai apie finansines paslaugas gauti per prieigai naudojamą sąsają.

Rekomendacijos:

3.1. Sukurti ir teikti aprašytą specializuotą interneto svetainę ir mobiliąją programėlę.

Skirta: bankams, kitiems MPT, turintiems teisę teikti SIP; rekomendacija vykdytina bendradarbiaujant su vartotojų organizacijomis.

3.2. Numatyti finansinį modelį, finansavimo šaltinius.

Skirta: Lietuvos bankų asociacijai, *FinTech* asociacijoms, Lietuvos Respublikos ministerijai (įtraukiant ir Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją).

3.3. Parengti duomenų rinkinį, kuris leistų gauti informaciją apie paslaugas per sąsają.

Skirta: bankams, Lietuvos bankui.

Siekiamas įgyvendinimo terminas – 2021 m.